

Llegats de Mandela

Nelson Mandela ens ha deixat. El seu adéu ha estat llarg, atès que fa mesos que lluita contra la mort. El món sabia que la fi era inevitable. Milions de persones han –hem– estat pendents de l’evolució de la seva lluita contra la mort. Família, amics i estadistes s’han acomiadat d’ell i se li han preparat funerals d’estat. Hom podria dir que aquests darrers moments simbolitzen bé el principi i l’evolució de la seva vida: ha nascut i mort com una persona de gran rellevància. Durant molts moments de la seva vida, la seva sort (a la presó o a l’hospital) ha interessat i mogut molts milions de persones arreu del món.

Mandela va néixer en una família reial, en un entorn de comunitat tribal, i va trigar un temps a esdevenir un ciutadà compromès. Quan ho va fer, va canviar els costums i els hàbits de les elits per les preocupacions dels ciutadans del carrer negres i discriminats de la mà de companys professionals i polítics com Tambo i Sisulu, activistes antiapartheid. Però, quan ho va fer, el seu compromís va ser llarg i constant, cosa que li va comportar passar quasi una tercera part de la seva vida a la presó. Tot plegat l’ha convertit en una de les icones del segle XX, en una persona estimada a tot Sud-àfrica i en un referent al continent africà i als Estats Units, així com entre els lluitadors pels drets humans de tot el món. A més, els funerals ens mostraran reconeixements provinents des de tots els racons, governs i nacions. Sens dubte, uns honors més que merescuts.

Voldria, però, ocupar-me en calent del seu llegat. I ho faré començant per una pregunta punyent: què podem fer per evitar que en unes dècades el nostre record d’ell es redueixi a una frase o una actuació en un context concret? ¿Podem evitar que Mandela esdevingui un cas com el

RAFAEL GRASA

PRESIDENT DE L’INSTITUT CATALÀ
INTERNACIONAL PER LA PAU

de Martin Luther King, de qui es recorda als Estats Units una frase de quatre mots (“*I have a dream*”) que hom repeteix a voltes sense cap contextualització? Val la pena intentar-ho i això implica analitzar la seva vida i la seva obra des d’una perspectiva distanciada, destacant diversos elements del seu llegat i mirant de memorialitzar les seves aportacions. I implica fer-ho també des d’una perspectiva crítica, recordant, per exemple, que sent president mai no va parlar en actes públics cap de les llengües originàries de les diverses comunitats tribals, i va optar sempre per l’anglès.

Destacaré, en primer lloc, el seu exemple com a polític que sap deixar a temps el poder. Ho va fer voluntàriament, l’any 2004, i després va intentar no immiscir-se en la feina dels nous dirigents. Una actitud poc freqüent a l’Àfrica, com mostren els casos de Gbagbo (a la Costa d’Ivori) o de Kagame (a Ruanda), però també en molts altres llocs del món, inclòs Occident. La lliçó, com ell mateix va dir, és clara: si no es deixa espai per créixer i per equivo-

Podem evitar que a Mandela li passi com a Martin Luther King, de qui només es repeteix una frase curta i descontextualitzada?

car-se –tot aprenent– als successors, tothom en surt perjudicat. En política el factor humà compta, però no es pot governar només mitjançant el carisma.

En segon lloc, cal destacar la importància de la constància i la coherència de Mandela en la lluita per a transformar situacions d’injustícia estructural, malgrat els costos personals i col·lectius: aquest enfocament s’ha anomenat, en diverses ocasions, *aposta pel temps geològic*, per l’erosió derivada de l’exemple constant, de la resistència tenaç, o també *opció gota malaia*. En tot cas, es tracta d’una actitud que es compagina molt bé amb l’essència de la no-violència: desarmar l’altre per la pròpia coherència moral.

En tercer lloc, Mandela –en aquest punt al costat del seu antecessor Frederik de Klerk, encara que aquest en menor mesura– és un exemple de com resoldre situacions conflictives *intractables* en les quals és aparentment impossible aconseguir que les dues parts hi surtin guanyant, i de com repartir els beneficis possibles per afavorir l’acord pactat. La solució, expliquem-ho, és enquadrar el problema de forma diferent, crear un marc temporal i conceptual nou. I això és el que Mandela i De Klerk van fer: buscar els guanys de l’afrikaner i de la població negra en dimensions temporals llargues, compensant la pèrdua de poder de la població blanca que comportava la convocatòria d’eleccions lliures amb la possibilitat de continuar sent al centre de la vida econòmica i política del país, i, alhora, posant l’atenció en la reconciliació i la recerca d’una identitat global, comprensiva. En suma, proposar una Sud-àfrica amb pertinences múltiples i una identitat compartida.

Mandela ens ha deixat un gran llegat a nivell de compromís personal i polític: que, per dir-ho amb els seus mots, sempre és el moment oportú per fer el que és correcte fer.